Umut Erel, Travey Reynolds,
Erene Kaptani

Teatrul participativ pentru cercetare socială transformatoare

ARTICOL ORIGINAL:
Erel, Umut, Tracey Reynolds, Erene Kaptani. „Participatory theatre for transformative social research." *Qualitative Research* 17.3 (2017): 302-312.

Introducere

Acest articol explorează potențialul transformator al metodelor teatrului participativ pentru democratizarea cercetării sociale. Bazându-ne pe cercetarea finanțată de AHRC, *Grija pentru viitor: intervenții creative ale mamelor imigrante în societate*, utilizăm tehnicile teatrului participativ cu un grup de mame cu un venit mic, rasializate și marginalizate în Londra, pentru a reîncadra practicile materne ale femeilor drept intervenții critice în ideea de cetățenie. Analiza noastră explorează potențialul metodelor teatrului participativ pentru a contesta discursuri publice din Marea Britanie contemporană ce plasează mamele imigrante în rândul amenințărilor, mai ales când vine vorba de coeziune socială și culturală. Explorăm astfel metodele teatrului participativ oferindu-le mamelor imigrante spații creative în care să-și valideze grija și munca în vederea contestării noțiunilor hegemonice de cetățenie. Cu accent pe potențialul metodei în transformarea socială, articolul contribuie la dezbaterea despre democratizarea cercetării. Această democratizare se poate dezvolta în trei părți, conform studiului: mai întâi, sugerăm că metodele teatrului participativ le permite mamelor imigrante să-și verbalizeze cunoașterile subjugate și contestă discursurile patologizante despre acestea conform cărora ele se află în afara ideii de cetățenie. În acest context, procesul democratizării constă în a oferi oportunitatea mamelor imigrante, care sunt deseori izolate social, să dezvolte cunoașteri împărtășite și înțelegeri colective. În al doilea rând, arătăm că prin punerea în scenă a unei serii de strategii pentru schimbare prin teatru participativ, participanții își lărgesc repertoriul de acțiune socială prin și dincolo de procesul de cercetare. În al treilea

rând, teatrul participativ, ca metodă de cercetare, provoacă atât participanții cât și cercetătorii să-și articuleze dorințele cu privire la transformarea socială, democratizând procesul de cercetare și relațiile dintre cercetători și participanți.

Mamele imigrante performând cetățenia – adâncirea proceselor de democratizare

Mamele imigrante sunt deseori neglijate în dezbaterile publice despre cetățenie și democrație. Devin vizibile mai ales în discursuri ale integrării.[1] Grupurile rasializate de mame imigrante sunt reprezentate ca un pericol la adresa coeziunii sociale și culturale sau, oricum, ca blocând succesul integrării copiilor lor în societate și, așadar, amenințând chiar bazele democrației.[2] Mamelor imigrante le este construită, de asemenea, imaginea de problemă pentru sistemul social, de sănătate și alte servicii publice, ca urmare a folosirii resurselor publice, fiind privit cu suspicine chiar dreptul lor de beneficiere de aceste servicii.[3]

Cercetarea noastră contestă aceste reprezentări patologizante. Punctul teoretic de plecare în lucrarea noastră este faptul că mamele imigrante performează aspecte culturale și de îngrijire ale cetățeniei.[4] Concepția noastră asupra termenului de *cetățenie* trece dincolo de noțiunea legalistă referitoare la drepturi și datorii formale, către includerea unor sensuri sociologice extinse ale participării și apartenenței, sensuri ce expun rasializarea hegemonică și normele de gen ale „bunei cetățenii”[5]. Mai exact subliniem cum maternitățile mamelor imigrante constituie „acte de cetățenie” ce dau naștere unor subiecte politice și unor forme de implicare politică noi.[6] Prin înfruntarea granițelor naționale sau rasializante și a opresiunilor, munca de îngrijire și munca culturală a mamelor imigrante contribuie în mod esențial la democratizarea relațiilor sociale.[7] Procesul s-a bazat pe o întrebare concepută general: dacă luăm în serios practicile materne ale mamelor imigrante drept o contribuție adusă societății, cum pune în discuție și sporește asta înțelegerea pe care o avem asupra termenului de cetățenie? Această abordare este parte dintr-o încercare de a democratiza tot mai mult practicile și teoriile cetățeniei.

Întrebarea studiului este strâns legată de metodologia teatrului participativ, care a fost aplicată la scară largă în proiecte de justiție socială, educație sau în teatrul aplicat.[8] Cu toate acestea potențialul acesteia ca metodă ca cercetare în științele sociale a fost explorat mai puțin. Teatrul participativ, ca metodă de cercetare, arată cum grupurile marginalizate pot să se implice în transformarea socială.[9] Prin asta, participanții se văd pe ei înșiși ca subiecți politici și subminează felul în care înțelegerea hegemonică a cetățeniei îi stabilește drept marginali, acesta fiind un

aspect important al democratizării.

Metodele teatrului le permit mamelor imigrante să deprindă și să producă cunoașteri referitoare la experiențele lor. Participanții experimentează intervenții sociale și în acest mod își lărgesc repertoriul pentru a participa la deliberări democratice, atât prin dezbatere cât și în practica de zi cu zi. De asemenea, argumentăm că procesul de cercetare în sine poate fi văzut ca un proces de democratizare, deoarece participanții și cercetătorii colaborează să arate cât se poate de clar cunoașterile subjugate pentru a demonta opresiunea grupurilor marginalizate.

Studiul

În cadrul proiectului s-a lucrat cu un grup de mame imigrante rasializate. Acesta a format o parte din proiectul de *networking*, ce include două seminare și o conferință internațională de mari dimensiuni cu practicanți și cercetători care au explorat cum mamele imigrante pot reactualiza termenul de cetățenie. Studiul și-a propus să aducă cunoașterile subjugate ale mamelor imigrante în dialog cu cunoașterile practicanților și ale cercetătorilor. Cadrul epistemologic al studiului recunoaște caracterul *situat* al cunoașterii[10] și proiectează cunoașterea ca parte constitutivă din viața și experiențele participantelor. Constatările finale ale cercetării sunt elaborate „printr-un proces de cooperare între cercetători și indivizii care experimentează”[11] și cer atât reflexivitate personală, cât și de cercetare.[12] Din postura de cercetători, am participat activ la construirea cunoașterilor prin propunerea întrebărilor din proiect și prin participarea în workshop-uri de teatru și reflecție. Prin urmare, acest proiect s-a recomandat în mod clar participanților ca fiind unul de cercetare și nu doar un proiect de justiție socială. Totuși, sunt interconectate ambele aspecte. Analiza a avut loc prin interpretarea repetată a videoclipurilor și a transcrierilor de interviuri, generând noi straturi de semnificație. Am colaborat cu o organizație a sănătății pentru a recruta participanți din diverse grupuri etnice și pentru a include în proiect diferite experiențe materne. Participanții au fost din diferite grupuri etnice și rasiale, incluzând grupuri poloneze, congoleze, somaleze, turce, lituaniene și kurde și au fost mame care au fost rasializate în moduri diferite și, în același timp, intersectate, ca „Black African”, „refugiate” sau ca „musulmane”. Intenția noastră a fost să recrutăm pentru început 15 participante, dar 20 de femei au venit pentru primele sesiuni și multe au continuat să participe la cele 8 săptămâni de workshop. Mamele au fost răsplătite cu vouchere de 20 lire sterline pentru fiecare sesiune. Pentru echipa de cercetare acest lucru a reprezentat o formă mică dar importantă de punere în practică a principiilor directoare ale cercetării: mamele imigrante, indiferent

de statutul lor pe piața muncii, produc o muncă importantă social și, prin urmare, cunoașterea pe care o împărtășesc este valoroasă. Chiar dacă unele dintre participante se cunoșteau între ele înainte de formarea grupului, fiind prietene sau vecine, acest lucru nu a fost prestabilit. Prin workshop-uri a fost creat un spațiu comunitar pentru ca mamele să poată reflecta la experiențele lor diverse și pentru a construi rețele sociale.

Sesiunile de teatru, ce au avut loc de trei ori pe săptămână și au durat câte trei ore, au folosit tehnicile din Playback (Hannah K. Fox)[13] și Forum Theatre [Teatru Forum] (Augusto Boal). Teatrul „Playback" (2 sesiuni) a implicat împărtășirea poveștilor personale de către participante, povești ce au fost mai apoi interpretate și jucate pe scenă de către actori profesioniști. Acesta a fost un mod util de încălzire a participantelor și de familiarizarea lor cu metodele teatrului, în principal pentru cele care nu aveau experiențe de vizionare sau performare a unei piese de teatru. Mai mult de-atât, tehnica playback-ului a permis indivizilor să-și privească poveștile încorporate într-o lume a teatrului. Acest lucru a fost de asemenea fundamental pentru posibilitatea de reflecție asupra modului în care experiențele individuale comunică cu celelalte experiențe. Teatrul playback a generate teme cheie centrate pe experiențele participantelor de *a fi* mame imigrante. A permis de asemenea mamelor să extrapoleze prin experiențele sau interpretările similare sau divergente. În sensul acesta playback-ul le-a permis să se cunoască și să contribuie la dezvoltarea grupului.

Următoarele șase sesiuni au cultivat tehnicile Teatrului Forum, bazate pe Teatrul Oprimaților (Augusto Boal). Prin această tehnică, mamele au fost invitate să construiască scene dramatice legate de experiența lor de mame imigrante în Londra. Mamele au oferit povești personale cu privire la problemele sociale cu care s-au confruntat și apoi grupul a ales câteva povești pentru a fi dezvoltate și elaborate mai departe. În timpul acestui proces, mamele au interpretat scene din viața cotidiană ce vizează dificultăți, conflicte sau dileme și apoi au dezvoltat colectiv, ca grup, strategii prin care să le abordeze: „M-am simțit ca și cu nu știam nimic înainte. Nu știam ce va întâmpla dacă ai copii, (...) dacă mergi la GP (...) [la workshop-uri] aveam idei diferite" (Gamila). Împărtășirea acestor idei unele cu cealalte le-a ajutat să devină „mai curajoase" (Judytha). Prin împărtășirea experiențelor personale, ce reprezintă totodată și probleme socio-politice, și-au dat seama că „nu sunt singure" (Aida), fapt care le-a dat posibilitatea participantelor să „*cunoască* mai mult. Am mai multe informații referitoare la cum trebuie să abordeze lucrurile", a spus Natasza. Pentru multe participante spațiul creativ al teatrului a însemnat permisiunea să-și extindă repertoriul în ceea ce privește acțiunile

sociale: „(...) Nu au avut niciodată încrederea să intervină. Acum a părut că este rândul lor – asta ar fi făcut dacă vorbeau limba (Engleză) sau dacă erau multe mai curajoase cu privire la situație" (Mandy). În direcția aceasta, workshop-urile „ne-au încurajat (...) ca femei, dacă ceva se întâmplă (...) știm ce avem [de făcut]", a spus Aida.

Un grup mai mic de zece mame a continuat pe o perioadă de trei luni să dezvolte un *performance* bazat pe mișcare, muzică și scene generate în workshop-urile anterioare, prezentate la conferința de la sfârșitul proiectului pentru cercetători și practicanți, în septembrie 2014. Părți din această scenă pot fi accesate pe site-ul proiectului (http://www.open.ac.uk/socialsciences/migrant-mothers/participatory-theatre/). Aceste workshop-uri de teatru au fost acompaniate de interviuri individuale semi-structurate cu mamele în care vorbesc despre procesul metodologic și experiența lor de mame imigrante.

Metodele teatrului participativ: scene de conflict și transformare

În analiza noastră am observat că teatrul participativ a fost o tehnică importantă pentru explorarea potențialului mamelor marginalizate de a performa cetățenia. Cercetătorii și participanții au lucrat împreună să înțeleagă opresiunea socială, făcând-o vizibilă din perspectiva asupriților și explorând cum poate fi abordată. Teatrul Oprimaților se bazează pe tradiția Teatrului Epic al lui Brecht,[14] propunându-și să ajungă la transformarea socială mai mult decât la identificarea emoțională a spectatorilor cu personajele. Totuși, Teatrul Oprimaților merge dincolo de asta prin implicarea audienței, care este altfel formată din spectatori pasivi. Augusto Boal a dărâmat barierele dintre actori și spectatori, dintre audiență și „spațiul sacru al scenei", pentru a permite participanților să devină *spect-actori*. Această formă de teatru s-a dezvoltat ca parte din mișcările sociale mai mari și, de exemplu, din campanii pentru alfabetizare sau reforma agrară. Boal a elaborat un corpus de exerciții și tehnici pentru a antrena participanții în ceea ce privește abilitățile de bază din teatru. Folosind corpul ca un instrument de exprimare, o serie de jocuri și exerciții ajută participanții să fie conștienți de felul în care își folosesc corpurile în viața de zi cu zi. Exercițiile le permit să construiască noi moduri de a se mișca, noi moduri de a acționa și de a-și folosi vocea pentru a prezenta alte personaje. Participanții pot folosi scena teatrului ca un loc unde să repete contestarea inegalităților puterii. Intervențiile participanților sunt legate de încercarea unor soluții diferite și experimentarea pașilor necesari pentru schimbarea socială. Chiar dacă intervențiile s-ar putea să nu reușească să producă schimba-

rea completă a așteptărilor spect-actorilor, ele pot totuși conduce la o situație schimbată.

În proiectul nostru, și prin utilizarea acestor tehnici, am rugat participantele să împărtășească povești despre momentele în care s-au confruntat cu probleme sau dileme în ceea ce privește a fi o mamă imigrantă. În următoarele secțiuni reflectăm la o scenă anume – accesarea serviciilor de sănătate – despre care grupul a ales să reprezinte situații de conflict și transformare.

Mamele imigrante sunt deseori trase la răspundere pentru sănătatea și bunăstarea familiilor lor. Asta înseamnă că deseori sunt în contact și într-un potențial conflict cu furnizorii de servicii care pot chestiona dreptul lor de acces la servicii.[15] În timpul workshop-urilor, Aida și-a amintit de o experiență în care i se refuzase accesul la medicul de familie, unde fusese înregistrată de mulți ani, lucru la care au rezonat și alte participante. Aida și-a amintit că atunci când a venit pentru o întâlnire de urgență, recepționera medicului a pus sub semnul întrebării dreptul ei de veni la operație, argumentând că nu locuiește la codul poștal corect. În Marea Britanie contemporană, mulți pacienți experimentează dificultăți în obținerea programărilor cu medicul lor de familie sau în comunicarea eficientă cu recepționerii.[16] Cu toate acestea, interzicerea accesului la serviciile de sănătate are o semnificație specifică pentru imigranți. Recepționerii medicilor și cei din serviciul național de sănătate sunt din ce în ce mai des mobilizați să se comporte ca paznici pentru a controla dreptul imigranților la accesarea serviciilor.[17]

Scena de la operație a început cu personajul Aidei, „pacienta" care cere să vadă medicul și este întoarsă din drum de către „recepționera" jucată de altă participantă. În această scenă, diferite femei au intervenit prin performarea rolului pacientei care încearcă diverse strategii pentru a convinge recepționera să îi permită intrarea la doctor. Aceste strategii au variat: somarea recepționerei să-și cunoască atribuțiile; prioritizarea sănătății pacientului în fața regulilor; realizarea unei plângeri scrise, încercarea de a trece de recepționeră și a vorbi personal cu doctorul. În fiecare exemplu recepționera a rămas inabordabilă și a întors pacienta din drum. Totuși ar trebui să accentuăm următorul aspect: spect-actorul care a jucat recepționera a fost rugat să joace rolul cât se poate de real, iar dacă argumentele pacientei îi schimbă reacția poate să se comporte cum dorește. Pe măsură ce scena a evoluat, a fost interesant de observat cum intervențiile variate i-au făcut comportamentul mai prietenos sau au determinat oferirea unor explicații mai detaliate despre unde poate un pacient să găsească ajutor.

Alt aspect interesant de observat pe parcursul scenei a fost felul în care pacienta a început să devină treptat disperată. De

exemplu, în câteva intervenții, pacienta nu a vorbit deloc, dar și-a exprimat trăirile prin limbajul trupului. Altă pacientă a prezentat bebelușul, de asemenea fără să vorbească engleză, arătând prin mișcarea trupului că acest copil era extrem de bolnav. O a treia pacientă a încercat să aibă parte de îngrijiri medicale leșinând pe masa recepției. În aceste momente de disperare, răspunsul recepționerei a început să fie empatic. În discuția ce a urmat scenei acesteia a apărut întrebarea dacă nevoile mamelor imigrante au început să fie recunoscute și dacă au reușit să obțină un răspuns în momentul în care femeia a jucat „rolul victimei". În contrast direct, strategiile care au încercat să solicite drepturi au fost întâmpinate de recepționeră cu o atitudine ce ne indică faptul că a văzut-o pe fată într-un rol social de impostoare. Sugerăm că răspunsul recepționerei a reflectat atitudinile negative îndreptate împotriva mamelor imigrante, așa cum sunt reprezentate în mass-media.[18] Scena operației reflectă de asemenea realitatea mamelor imigrante trăită zi de zi în încercarea accesării serviciilor.

Metodele teatrului participativ nu oferă vreo soluție simplă, dar sunt valoroase pentru că pun în lumină conflictele și obstacolele întâmpinate în cererea drepturilor atunci când lipsește recunoașterea ca egal sau în drepturi. În ciuda reacției dure a recepționerei, participantele au găsit exercițiul extrem de valoros pentru încercarea unor strategii diferite. Scena teatrului este, poate, cel mai util mod de arăta că atunci când accesul nu este permis, acest fapt poate fi contestat. Unele dintre strategiile repetate de participanți pot fi aplicate în viața reală. Altele sunt mai potrivite pentru spațiul ficțional al teatrului. În timpul sesiunii a început să devină tot mai limpede că fiecare strategie succesivă construiește pe intervenții anterioare. Așa cum Malinka remarcă, workshop-ul a ajutat-o să aibă „diferite idei" despre cum să abordeze situațiile dificile. În acest fel, grupul a construit un evantai de strategii pentru contracararea excluderii, a nerecunoașterii accesului și a lipsei de respect.

Metodele teatrului participativ sunt mecanisme valoroase în expunerea problemelor și în inițierea soluțiilor colective. Totuși, este important să chestionăm relații structurale de putere deoarece tehnica Teatrului Forum poate deveni altfel prea individualizată, concentrată pe abilitatea indivizilor de a reacționa mai bine în situațiile de opresiune. Aceste capcane ale practicii Teatrului Forum au fost evidențiate de către practicanții din teatru și din justiția socială. Este important să fim atenți să nu simplificăm relațiile sociale sugerând că un conflict implică doar protagonistul și antagonistul, căci formele contemporane de opresiune sunt complexe.[19] Este problematic să reduci sistemul de opresiune doar la antagonist (opresor). Mai mult de atât, tehnica

Teatrului Forum, dacă nu este promovată cu grijă, poate risca să pună responsabilitatea pe protagonist (oprimat) pentru depășirea unei situații problematice.[20] Este important să încadrăm Teatrul Forum într-un discurs critic și emancipator de transformare socială care evidențiază o serie de relații de putere diferite și pe mai multe paliere, variind între structural, instituțional, de grup și personal. Altfel, tehnica Teatrului Forum poate contribui la o retorică neoliberală a „blamării victimei" pentru inegalitățile sociale. Alt risc este că strategiile de intervenție pot pune în lumină nevoia protagonistului să se adapteze la normele sociale, în loc să conteste caracterul opresiv al acestor norme. În acest fel, în timp ce TO deține potențialul de a împuternici participanții să încerce moduri alternative de acțiune și de comportament, este important să integrăm dezvoltarea personală într-un proces mai larg de analiză, evidențiere și contestare a inegalităților sociale.

Ca parte din scena de la operație, pentru a crea acea tensiune dintre responsabilitatea personală și structuri de putere extinse, noi am dirijat un exercițiu unde participantele au fost rugate să dea glas gândurilor tuturor personajelor prin „bule de gânduri". Acesta a fost unul dintre aspectele dezvoltării personajului și a ajutat de asemenea la accentuarea caracterului complex al locului social și a poziționării personajelor implicate. Participantele au sugerat că gândurile recepționerei ar fi putut fi următoarele: „Vreau să fiu lăsată în pace să-mi fac treaba" sau „Nu am făcut eu regulile acestea", „Nu pot să o ajut pe această femeie". Asta arată cum participanții înțeleg presiunea pusă asupra recepționerei și, de asemenea, lipsa de putere a acesteia. Sugerăm că acest lucru arată nevoia de a poziționa relația protagonist-antagonist într-un context mai larg al structurilor sociale, în locul identificării facile a recepționerei drept sursa problemei. Este important să conștientizăm faptul că aceste structuri sociale acoperă o politică contemporană a multiplicării spațiilor și practicilor îngrădirilor (granițelor), prin care controlul imigrației este prezentat ca o sarcină în fața creșterii numărului de muncitori într-o funcție publică . Mai mult decât atât, aceste lucruri se întâmplă într-un climat unde politicile neoliberale contribuie la subfinanțarea și la crearea unei constante crize de cereri pentru serviciile publice. În acest context, reprezentarea teatrală și verbală evidențiază faptul că un „paznic" individual ca recepționerul medicului deține, desigur, cea mai puțină putere în acest lanț. Acest exercițiu a ajutat astfel înțelegerea faptului că transformarea socială trece dincolo de oferirea unui răspuns salutar din partea recepționerului. Chiar dacă recepționerul îi permite unui pacient să vadă doctorul, accesul limitat al femeilor imigrante, suspiciunea că toate minoritățile etnice și rasiale sunt potențiali imigranți ilegali și accesul

restricționat la sănătate, toate aceste rămân sisteme structurale de opresiune.

Un alt aspect interesant al metodei Teatrului Forum a fost vizibil în momentul în care am arătat scena la conferința de sfârșit de proiect (http://www.open.ac.uk/socialsciences/migrant-mothers/publications/seminar3.php). Audiența cuprindea în principal femei, dintre care majoritatea erau cercetătoare sau specialiste din domeniile educației, migrației și al sănătății. Audiența cuprindea persoane din diferite grupuri etnice și mulți participanți din toată lumea, dar este important de amintit faptul că spațiul în care conferința a avut loc este așa numitul „spațiu alb”[21], chiar dacă la conferință au participat un număr considerabil de femei imigrante și rasializate.

Când publicul a cerut să joace scena cu operația, sub forma Teatrului Forum, o femeie albă, din clasa de mijloc și având engleza ca limbă maternă, a intervenit și a luat rolul de pacientă. Ea a combătut recepționera, spunând că este în totalitate vina acesteia pentru că a înregistrat codul poștal greșit și a insistat că vrea să rămână până când ar putea să vadă doctorul și că este „dreptul” ei să vadă doctorul. Comportamentul recepționerei s-a schimbat considerabil: dacă înainte ea evita contactul vizual cu pacienta, își întorcea spatele uitându-se la ecranul computerului și doar câteodată se uita în ochii pacientei, acum a folosit un ton mai prietenos, s-a întors spre pacientă și chiar a făcut contact vizual. Audiența a identificat la discuții câteva elemente din comportamentul nou drept factori cheie în schimbarea comportamentului: pacienta vorbește acum fluent engleza, și-a verbalizat dreptul de a vedea doctorul, de asemenea a invocat o autoritate mai puternică (dreptul de a accesa serviciile publice). Un alt factor remarcabil care arată de ce intervenția spect-actorului a fost una de succes – în moduri în care la workshop-urile anterioare intervențiile Aidei și ale celorlalte mame nu au reușit – a fost faptul că ea reprezenta cu succes o femeie de culoare albă, din clasa de mijloc, cu o subiectivitate îndreptățită, care a legitimat dreptul ei de a accesa serviciile publice. Una dintre interpretările acestei scene ar putea să ceară pacientei să se acomodeze și să se obișnuiască cu aceste norme de cetățean ideal: dacă mamele imigrante învață să vorbească corect limba engleză și încearcă să adopte un comportament asemănător britanicilor de culoare albă și de clasă mijlocie, atunci există mai multe șanse să reușească în obiectivul lor legat de vizita la doctor. Însă, credem că un astfel de argument merge contra etosului transformării sociale și trebuie deconstruit în discutarea acestei scene.

Teatrul participativ pentru transformarea cercetării

Pentru practicanții Teatrului Oprimaților, metoda are scopul de a le crea participanților dorința de a pune în mișcare schimbarea socială dincolo de spațiul teatrului. Teatrul în sine nu este conceput să satisfacă participanții, dar în schimb „aceste forme de teatru creează un soi de sentiment de incomoditate, de incompletitudine care cere împlinire prin acțiune reală" (Boal). În consecință, practicanții se străduiesc să măsoare eficacitatea Teatrului Forum interesându-se cu privire la efectele pe termen lung și mediu de împuternicire a participanților în activism social.[22]

În acest articol abordăm relația dintre cercetare și teatru participativ într-un mod diferit, prin evidențierea utilității sale în cercetarea socială, nu prin folosirea cercetării sociale pentru a-i evalua impactul. Argumentăm că metodele sunt valoroase pentru cercetători în general, deoarece ei pot genera date dincolo de metodele bazate pe text și pe limbaj. Această abordare este utilă mai ales în cadrul cercetărilor care implică participanți care nu au capitalul lingvistic sau cultural pentru a se adresa ușor cercetătorilor prin interviuri sau în cadrul grupurilor de studiu. Metoda este de asemenea de folos în alegerea unor întrebări pertinente cu legătură la experiențele trăite, experiențe ce sunt greu de verbalizat, cum ar fi discriminarea – care poate fi exprimată prin postura corpului sau privire [*gaze*].

Ca metodă participativă, ea cuprinde principii ale acțiunii de cercetare participativă ce produce cunoaștere împărtășite între participanți prin valorizarea tuturor opiniilor; producerea și schimbul de cunoaștere nouă, utilă în schimbarea socială.[23] Metodele teatrului le permit participanților să articuleze propriile lor teme generative și să explice ce anume constituie o problemă socială pentru ei. Lucrând cu un mediator calificat în teatru, cercetătorii și participanții învață noi tehnici de bază ale teatrului care pot fi aplicate în diferite zone ale vieții sociale, pentru a motiva participanții să-și comunice cât mai eficient problemele. Subtil, dar totuși la fel de puternic, procesul teatral permite participanților și cercetătorilor să dezvolte cunoașteri împărtășite. Asta include împărtășirea cunoașterii practice, cum ar fi care consiliu anume acordă gratuit mese elevilor din școala primară. Dincolo de asta, metodele generează cunoașteri împărtășite reflexive și teoretice. De exemplu, în timpul interviurilor individuale și în ultimele workshop-uri de teatru, participantele au spus explicit că grija lor pentru familie ar trebui recunoscută drept calificare și că ar trebui valorificată pe piața forței de muncă și ca o implicare în cetățenie: „Mamele imigrante au depus multă muncă pentru copiii lor trimițându-i la clubul de teme și alte lucruri, deci, dacă

nu contribuie fizic, contribuie prin copiii lor" (Mandy).

Teatrul participativ este un proces cu final deschis, unde cercetătorii și facilitatorii încurajează participanții să devină directori, dramaturg și actori și să preia rolurile centrale. În acest sens, creează un spațiu pentru cercetători și participanți unde să performeze spațiul public al deliberărilor și cetățeniei. Această creare a unui spațiu unde se poate performa cetățenia, unde participanții pot crea poveștile lor, este un spațiu transformațional din punct de vedere epistemologic. Permite participanților să-și exprime și să-și creeze propriile versiuni cu privire la experiențele lor, care nu sunt solicitate de întrebările puse de către cercetători, ci mai degrabă de către un proces colectiv de reacție la alte povești și experiențe ale participanților. Acest proces este transformațional în sensul în care permite participanților să vadă lumea drept una care poate fi schimbată. Prin adoptarea aceleași povești reprezentate de mai mulți spect-actori, cu sfârșit diferit, participanții văd lumea ca una a posibilităților, unde nu există doar un singur mod de a acționa. Experimentarea multiplelor intervenții ale spect-actorilor în Teatrul Forum crește gradul de conștientizare, în sensul în care schimbarea socială este realizată de acțiuni multiple, individuale sau colective, uneori mărunte, alteori decisive.

Am notat mai devreme faptul că teatrul participativ și educatorii sunt preocupați de eficacitatea metodelor teatrului în vederea creării unui mediu în care participanții să devină mai activi social. Considerăm că metodele teatrului pot fi de un ajutor considerabil în identificarea experienței și cunoașterii participanților. Pot accentua relații sociale de putere și pot permite ambelor părți implicate în proiect să reflecteze la asta din perspective diferite. Prin urmare, procedând astfel, teatrul participativ are posibilitatea să facă vizibile cunoașterile subjugate ale participanților. Aceasta este în sine o intervenție social transformațională care deschidea calea către acțiune socială dincolo de spațiul teatrului.

Concluzie

Teatrul participativ ca metodă de cercetare poate fi mobilizat către transformarea socială în diferite feluri: mai întâi, participanții pot forma o comunitate în care să-și împărtășească experiențele. Acest lucru este în special semnificativ pentru aceia a căror marginalizare este în mare parte constituită de izolarea lor socială și de ideea că experiențele lor nu sunt un subiect demn de politică. În al doilea rând, participanții și cercetătorii pot face vizibile experiențele opresiunilor, astfel devenind mai conștienți de relațiile de putere de la muncă. Al treilea aspect se referă la capacitatea participanților și a cercetătorilor de a explora și analiza cum aceste relații de putere operează în situații concrete. Ei pot

folosi tehnicile Teatrului Forum pentru a repeta diferite posibilități de intervenție, schimbând situațiile, așadar schimbând cursul acțiunii. În procesul de cercetare, participanții și cercetătorii colaborează prin împărtășirea cunoașterilor subjugate. Dezvoltarea, explicitarea și împărtășirea unor asemenea cunoașteri subjugate reprezintă deja o parte importantă din transformarea socială. În cele din urmă, cercetarea poate contribui la transformarea socială prin răspândirea cunoașterilor către un public mai larg, contestând marginalizarea socială și construcțiile hegemonice ale cetățeniei. Poate ajuta la expunerea injustiției sociale și clama legitimitatea acțiunilor de cetățenie ale participanților care confruntă aceste injustiții. Participanții și cercetătorii au posibilitatea să transforme procesul cercetării sociale, muncind împreună ca producători ai cunoașterii.

Traducere din limba engleză de ***Iulia Gandila****.*
Redactare și revizuire a traducerii de ***Ștefan Baghiu****.*

NOTE:

1. D. Hack-Polay, *Reframing Migrant Integration: Redefining Citizenship and Nationhood in Europe* (Leicestershire: Book Guild Ltd, 2016).
2. D. Cameron, „We won't let women be second-class citizens", *The Times*, 18 ianuarie, 2016.
3. Gwyneth Lonergan, „Migrant women and social reproduction under austerity", *Feminist Review* 109, nr. 1 (2015): 124-145.
4. Umut Erel, Tracey Reynolds, Erene Kaptani, „Migrant mothers' creative interventions into racialized citizenship", *Ethnic and Racial Studies* 41, nr. 1 (2018): 55-72.
5. Ruth Lister, Jo Campling, *Citizenship: feminist perspectives* (London: Macmillan International Higher Education, 2017).
6. E.F. Isin, „Theorizing acts of citizenship", în *Acts of Citizenship*, ed. E.F. Isin, G.M. Nielsen (London: Zed Books, 2008), 15-43.
7. Erel et al., „Migrant mothers".
8. F. Rifkin, *The ethics of participatory theatre in Higher Education: a framework for learning and teaching* (The Higher Education Academy, 2010). www.heacademy.ac.uk/system/files/the-ethics-of-participatory-theatre.pdf. Accesat la 13 septembrie 2016.
9. E. Kaptani, N. Yuval-Davis, „Participatory theatre as a research methodology: identity, performance and social action among refugees", *Sociological Research Online* 13, nr. 5 (2008): 2.
10. D. Haraway, „Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective", *Feminist Studies* 14, nr. 3 (1988): 575–599.
11. M. Borg, B. Karlsson, H.S. Kim et al, „Opening up for many voices in knowledge construction", *Forum Qualitative Social Research* 13, nr. 1 (2012): 1.
12. J. Bergold, S. Thomas, „Participatory research methods: a methodological approach in motion", *Forum Qualitative Social Research* 13, nr. 1 (2012): 30.
13. J. Fox, *Acts of Service: Spontaneity, Commitment, Tradition in the Nonscripted Theatre* (Paltz: Tusitala, 1994).
14. Bertolt Brecht, „The modern theatre is the epic theatre: Notes to the opera" [Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny], in: Brecht on Theatre: The Development of an Aesthetic, ed. J. Willett (London: Methuen, 1964), 33–42.
15. E. Luibheid, R. Andrade, S. Stevens, *Intimate attachments and migrant deportability: lesson from undocumented mothers seeking benefits for citizen children*, *Ethnic and Racial Studies* (în curs de apariție).
16. E. Stokoe, R.O. Sikveland, J. Symonds, „Calling the GP surgery: patient burden, patient satisfaction, and implications for training", *British Journal of General Practice*, (2016). Epub ahead of print 2016 DOI: 10.3399/bjgp16X686653.

17. N. Yuval-Davis, G. Wemyss, K. Cassidy, „Changing the racialized 'common sense' of
everyday bordering", *Open Democracy*, 17 februarie 2016.
18. G, Lonergan, „Migrant women and social reproduction under austerity", *Feminist Review* 109 (2015): 124-145.
19. G. Pratt, C. Johnston, „Turning theatre into law, and other spaces of politics", *Cultural Geographies* 14, nr. 1 (2007): 92–113.
20. S. Hamel, „When theatre of the oppressed becomes theatre of the oppressor", *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance* 18, nr. 4 (2013): 403–416.
21. S. Ahmed, „The phenomenology of Whiteness", *Feminist Theory* 8 (2007): 149–168.
22. Hamel, „When theatre of the oppressed becomes theatre of the oppressor".
23. M. O'Neill, P. Woods, M. Webster, „New arrivals, participatory action research, imagined communities and social justice", *Journal of Social Justice* 32, nr. 1 (2004): 75–89.